

Görsel Sanatlar ve Tedavi (Terapi)

Yrd. Doç. Dr. Bülent Salderay

Özet

Bu çalışmada, görsel sanatlar ve tedavi kavramlarının tanımlanmasının yapılması, tarihsel gelişim süreci içerisinde görsel sanatlar ve sağlık alanlarının birbiri ile olan bağı, toplumsal yapı içerisinde görsel sanatlar ve sağlık alanlarının kaynaşması, görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılması, görsel sanatların hastalar ve engellilere yönelik tedavi boyutunda kullanılması konuları ele alınarak değerlendirilmiştir. Araştırmada, görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılmasına yönelik çalışmalar yapmış araştırmacıların görüşleri ele alınarak incelenmiştir. Bu doğrultuda; araştırmacıların, görsel sanatlar ve sağlık alanı arasındaki bağlantının ne olduğu, görsel sanatlar alanının tedavi amaçlı nasıl kullanılabildiği ve görsel sanatların hastalar ve engelliler üzerinde nasıl bir etkisi olduğuna yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Araştırmada; toplum yapılarını içerisinde, görsel sanatlar ile sağlık alanı arasında, insanlık tarihinin başlangıcından beri önemli bir bağın bulunduğu ve görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılmasına yönelik mevcut geçmişin bilindiğinden daha eski olduğu; görsel sanatların hastalar ve engellilere yönelik tedavi amaçlı kullanıldığı ve bu çalışmaların hastalar ve engelliler üzerinde olumlu anlamda etki ettiği; "Görsel Sanatlar Tedavi" olarak adlandırılan özel bir alanın, çağımız sağlık hizmetleri alanında alternatif tedavi yöntemleri arasında yer aldığı ve kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

görsel sanatlar
tedavi
hasta
engelli
görsel sanatlar tedavi

VISUAL ARTS AND THERAPY

Abstract

In the research; it has been evaluated subjects of the definition of visual arts and therapy concepts, cooperation with the areas of visual arts and health in the historic development period, integration of the areas of visual arts and health in the social structure, using of the visual arts as a therapy and using of the visual arts as a therapy for patients and disabled persons. In the research; it has been investigated the researchers' opinion who studied on visual arts for using as a therapy. In this way; it has been evaluated what is the cooperation with the areas of visual arts and health, how using the visual arts as a therapy and effecting to patients and disabled persons according to the researchers' opinion. The conclusions of the research are mentioned that; there is an important cooperation with the areas of visual arts and health since the beginning of the mankind and the knowledge of using the visual arts as a therapy is the older than the thought, visual arts use as a therapy for patients and disabled persons and these studies effect them positively; "Visual Art Therapy" is a special area which using as an alternative therapy technique in the contemporary health services.

Keywords

visual art
therapy
patients
disabled
visual art therapy

Giriş

Görsel sanatlar, insan ile var olan ve insan ile şekillenip gelişebilen bir olgudur. Tarihin başlangıcından beri süregelen bu olgusal gerçeklik içerisinde insan; duygu, düşünce, yaşayış ve inanışlarını görsel sanatlar aracılığı ile yansıtmış ve maddesel bir görüntüye dönüştürebilmiştir (Salderay, 2008; Gombrich, 2004).

İnsan, doğası gereği, görsel sanatlarla iç içe yaşama durumundadır. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri bu durum bu şekilde süregelmektedir. Görsel sanatlar, kimi zaman insanoğlunun korkularını, endişelerini, acılarını ifade etmede bir araç olarak kullanılırken; kimi zaman da insanoğlunun isteklerini, beğenilerini, hazlarını ve arzularını ifade etmede kullanılan bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısı altında; mağara dönemi insanların isteklerini, korkularını, ... vb. duygu ve düşüncelerini yaşamış oldukları mağara duvarına çizerek ve/veya boyayarak yansıtmaları, bazı Hıristiyan Ortodoksların vücutlarındaki rahatsızlığı (sağlık durumunu) ifade eden üç boyutlu mum heykeller (kulak, ayak, kol şeklinde mum heykeller) yapmaları ve bunları derman bulmak (şifa bulmak) amacı ile kiliselere bırakmaları, Türklerin "hidrellezde" istek ve temennilerini yansıtan çizimsel ifadeler ve şekillendirilmiş biçimler yapıp gül ağacının altına gömmeleri, bu duruma birer örnek olarak gösterilebilmektedir (Artun, 2010; Gombrich, 2004; Rath, 2004; Kivikas, 2001).

İnsanın kendi elleri ile maddeye şekil vermesi maddeyi boyutlandırması ve sonuç itibari ile ortaya bir görsel sanatlar çalışması çıkarması, insanın kendini her zaman etkilemiş ve ortaya çıkan duruma gizil bir anlam katmıştır. Görsel sanatların tanımlanamayan bu yapısı, insanın sağlığa dayalı ihtiyaçlarını ve arzularını giderme noktasında kullanıldığında, görsel sanatlar, rahatlatan ve güç veren bir aracı olarak görülmüş ve bu yönüyle de ele alınmıştır (Stuckey ve Nobel, 2010; Davies, 1997; Goodman, 1968).

Görsel sanatlar ve sağlık kaydedilmiş tarihin başlangıcından beri insan ilgisinin merkezi olmuştur. Her iki alanın da toplum yapıları içerisindeki değerlerinin belirlenmesinde, toplumlardaki görsel sanatlar ve sağlığa verilen önem belirleyici değer olarak görülmüştür (Stuckey ve Nobel, 2010: 254). Bu değerden hareketle; sağlık sıkıntısı yaşayan bireylerin bu sıkıntılarının giderilmesinde görsel sanatlar etkili bir unsur olabilmektedir.

Görsel sanatların, sağlık alanı ile güçlü bir bağ kurmasının temelinde, görsel sanatların, yaratıcı ifadeleri bir kazanım olarak görmesi ve farklılıkları bir değer şeklinde nitelendirmesi önemli bir rol oynamaktadır (Stuckey ve Nobel, 2010: 255). Bu bakış açısı ile konuya bakıldığında; görsel sanatların farklılıkları kucaklayan ve bütünleştiren yapısı, sağlık sıkıntısı yaşayan bireylerin sıkıntılarını gidermede ve/veya azaltmada etken bir aracı olarak görülebilmektedir.

Geçmişten gelen bir bağın yansıması olarak görsel sanatlar, günümüz sağlık (tıp) alanında, tıbbi (medical) tedavinin yanında alternatif tedavi yöntemleri içerisinde önemli bir seçenek olarak ele alınmaktadır. Günümüz sağlık alanında, görsel sanatların alternatif tedavi yöntemleri içerisinde ele alınması, görsel sanatların tedavi (terapi) amaçlı kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda; görsel sanatlara dayalı olarak; boya tedavi (paint therapy), renk tedavi (color/chromo therapy), fırça tedavi, çamur tedavi (clay therapy), doku tedavi, çizgi tedavi gibi tedavi teknikleri, sağlık alanında kullanılabilen tedavi (terapi) teknikleri olarak sıralanabilmektedir. Ancak; görsel sanatlar ile sağlık alanının kaynaşması birçok disiplinin bir arada sistemli bir şekilde, karma disipline dayalı (multidisipliner) bir anlayış ile ele alınması ve kullanılması gerektiği zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır (Azeemi, 2010; American Art Therapy Association, 2009; Salderay, 2008; Case ve Dalley, 1992).

1. Görsel Sanatlar, Tedavi ve Görsel Sanatlar Tedavi Ne Demek?

1.1. Görsel Sanatlar: Temel olarak görselliğin doğası içerisinde oluşturulan, seramik, desen, resim, heykel, mimari, baskı-resim, modern görsel sanatlar (fotoğrafçılık, video ve film-yapımcılığı), tasarım ve el sanatları gibi yaratıcı çalışmaların sanat biçimlerine dönüştürülmesidir (Esaak, 2010).

1.2. Tedavi (Terapi): İlaç, ... vb. ile hastalığı iyi etme, iyileştirme, sağaltım, sağaltma; aksayan bir şeyi düzeltme, iyileştirme (Türk Dil Kurumu, 2010).

1.3. Görsel Sanatlar Tedavi: Her yaştaki bireyin bedensel, zihinsel ve duygusal durumunu olumlu anlamda artırmak ve geliştirmek için yaratıcı görsel sanatlar uygulamalarını kullanan bir tür zihinsel sağlık uzmanlığıdır. Sanatsal olarak kendini ifade etmede, yaratıcı oluşumu

içeren bir anlayış üzerine temellendirilmiş görsel sanatlar tedavi, bireylerin problemlerini ve çatışmalarını çözmeye, kişiler arası becerileri geliştirmede, davranışı yönlendirmede, psikolojik baskıyı (stresi) azaltmada, benlik değerini ve bireysel farkındalığı artırmada ve içsel başarıyı sağlamada (bireyin kendini gerçekleştirme) kişilere yardımcı olmaktadır (American Art Therapy Association, 2009).

2. Görsel Sanatların Tedavi Amaçlı Kullanımı

Friedl Dicker-Brandeis (1898-1944) isimli bir bayan sanat eğitimcisi, 1942-1944 yılları arasında Çekoslovakya'da Prag'ın kuzeyinde Terezien toplama kampında çocuklar için görsel sanatları kullanmayı düşünerek çocuklarla birlikte bir takım görsel sanatlar çalışmaları gerçekleştirdi. Temelde Friedl Dicker-Brandeis, görsel sanatlar ile ilgili eğitimini 1919-1923 yılları arasında Bauhaus'tan (1919-1923 yılları Bauhaus'un temel yılları olarak görülmektedir) almıştı. Burada, Johannes Itten, Paul Klee, Oskar Schlemmer, Vassily Kandinsky ve diğer 20.yy'ın Avrupalı görsel sanatlarla ilgili sanatçılarının gözetimi altında çalışma ve ders alma fırsatını yakaladı. Bu sebeple; Dicker-Brandeis, Terezien toplama kampında çocukla birlikte gerçekleştirdiği görsel sanatlar çalışmalarını, erken dönem Bauhaus felsefesini estetik bir anlayış içerisinde yoğunlaşarak uyguladığı çalışmalara aktarmayı başarmıştır. Friedl Dicker-Brandeis, her ne kadar resmi olarak bir resim öğretmeni olsa da, onun yaklaşımı görsel sanatlar tedavi uygulamaları yaklaşımlarında görülebilen sonuçlara benzer sonuçlar vermiştir. Bu doğrultuda; Dicker-Brandeis'in modern felsefe ve uygulama çalışmaları için bıraktığı miras, estetik özdeşleşime (empatiye) yönelik görsel sanatlar terapisinde bir temel oluşturmaktadır. Çağdaş sanat terapisti Edith Kramer tarafından da Dicker-Brandeis'in öğretileri günümüzde dikkat çekici olarak bulunmaktadır (Wix, 2009: 152). İfade edilen tarihsel olay; günümüzde görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılmaya başlamasının bir dönüm noktası olarak görülebilmektedir. Ancak; kayıt altına alınmamış tarihten itibaren insanın görsel sanatlarla ilgili bağına bakıldığında, bunun bir miras olarak nesilden nesile aktararak çağımıza ulaştığı hissedilebilmektedir.

Sanatsal miras, günümüz dünyasında sayısız birçok insanın vücudunda, düşüncesinde ve ruhunda baskıladıkları ve tuttuklarına karşın görsel sanatların ruhu ile azatta bulunan bir donanımla yaşamını sürdürmektedir. Bu doğrultuda; gerçekleştirilen sanatsal uygulamalar,

kişinin baskıladıkları ve tuttuklarını dar bir yoldan geçirerek kendilerini çaba harcayan, seven ve nefes alan diğer kişiler gibi hissetmelerine yardımcı olmaktadır. Buber (1947) Dicker-Brandies'e dayanarak verdiği bilgiye göre; kişinin gerçekleştirmiş olduğu görsel sanat çalışmasının takdir edilmesi, kişinin sanat çalışmasından ayrı olarak ortaya koyduğu bariyerlerle gözlemcinin (sanat terapistinin) karşılaşmasına olanak verdiğiinden bahsetmektedir. Bununla birlikte; oluşan özdeşleşim (empati) duygusunun ise kişinin oluşturduğu dinamik yapıdan sızarak içeriye girebildiğine ve kişiyi derin düşüncelerinden uyandırabildiğinden bahsetmektedir (Kapitan, 2009).

Görsel sanatlar, bireyin kendini tanımaya, kendini keşfetmesine ve rahatlamaya olanak sağlayan bir alandır. Bireyin kendine yönelik algısını geliştirerek rahatlamaya sağlayan görsel sanatlar alanı; bir noktada, bireyin tedaviye dayalı ihtiyaçlarını gidermede bir aracı olabilmektedir. Görsel sanatların, bireyin tedavi edilmesinde bir aracı olarak kullanılması durumu ise; görsel sanatlar ile tedavi (sağlık alanı) arasında bir köprü kurulmasına olanak sağlamaktadır (Wexler, 2002: 340; Henley, 1997). Görsel sanatlarla ilgilenen birçok uzman; görsel sanatları, baskı altında olma durumundan özgürlüğe doğru katkı sağlayan bir güç olarak görmektedir. Ancak; görsel sanatlar bunu tek başına yapamaz. İnsan gelişimi ve sağlığı ile ilgilenen diğer alanların da katkısına ihtiyaç duymaktadır. Görsel sanatların insan gelişimi ve sağlığı ile ilgilenen diğer alanlarla bir amaç doğrultusunda kaynaştırılması; görsel sanatların terapi boyutunu oluşturmaktadır. Yaşanılan gerçeklikle arzulan gerçeklik arasındaki somut tek bağ sanattır. Gerçekleştirilen sanatsal çalışmalarla kişi, gerçekliğe ilişkin yaşadığı olumsuz koşullardan ve düşüncelerden uzaklaşabilmekte ve kendini mutlu eden bir yapılanmaya doğru yönlendirebilmektedir. Kişinin koşulları ne kadar olumsuz olursa olsun, koşulları onu ne kadar kısıtlarsa kısıtlasın, yaptıkları ile özgür olabildiğini gömesi, bunu hissetmesi ve bunu yaşaması, yaşama karşı bir umudu içinde yeşertmesine neden olacaktır (Kapitan, 2009). Belirtilenleri destekler nitelikte; Stuckey ve Nobel (2010: 254), görsel sanatlar alanı ile sağlık alanının birleşiminin, psikolojik veya psikiyatrik sorunlu kişilerde olumlu anlamda sonuçlara neden olduğundan bahsetmektedirler. Bu doğrultuda; görsel sanatlar tedavisi (terapi) olarak nitelendirilen bu alanın, çeşitli duygusal yaralanmaların üstesinden gelmede, bireyin kendini ve başkalarını anlamasını sağlamada, kişisel ifade için bireysel yeterliliği geliştirmede, sempptomları azaltmada ve davranış ve düşünce şablonlarını

değiştirmede kişilere katkı sağladığından bahsetmektedirler. Wexler (2002) de, aynı şekilde gorsel sanatlarla uğraşan hastalarda bir muddet sonra duygusal ve fiziksel anlamda olumlu değişikliklerin gozlenebildiğinden bahsetmektedir. Ulman (1987) ise, gorsel sanatlar alanını başlı başına bir terapi olarak tanımlamaktadır.

Gorsel sanatlar çalışmalarında ister sağlıklı ister hasta olsun her birey kendinin dahil edildiği bir gorselliği yakalamanın yolunu arama eğilimindedir. Ancak; bunu gerçekeştirmek için bireyler yoğunlaşmaya ve odaklanmaya gereksinim duymaktadır. Gorsel sanatlar tedavi çalışmaları, hastaların fiziksel ve duygusal travmalarına, ağrı ve ağrı sınırlılıklarına rağmen kendi duşunce, imgelem ve vucut yapılarını kullanmalarında bir yol olmaktadır. Onların korkuları, umitleri, duşunceleri gorsel bir dile donuşerek kendi çozuşlerini ve kendi seslerini bulabilecekleri bir sanat nesnesine donuşmektedir (Wexler, 2002: 345). Daha kişisel ve iç-goruye dayalı gorsel sanatlar çalışmaları, daha evrensel etkiler sunabilmektedir. Sanat çalışmasını gerçekeştiren kişi, içsel duşnyaya doğru adım attıkça - hayal gucu; imgelem duşyası - sadece kendini keşfetmez, aynı zamanda insanlığın değişmez ozunu de keşfetmiş olur (Ganim, 1999). Ancak; cevreye dayalı olarak sıkıntılıların yaşanması ve bu sıkıntılıların kişinin içsel yapısını olumsuz etkilemesi gibi durumlarda kişinin gorsel sanatlar aracılığı ile bu olumsuz duygularını ve hissettiklerini gorsel sanatlar çalışmaları ile aktarabilmesi onu rahatlatacaktır. Ancak; bu noktada kişinin sadece hissetmesi değil duygularını yansıtacağı gorsel sanatlar tekniklerini de iyi bilmesi gerekmektedir (Orr, 2002: 9, 10).

Gorsel sanatların ozguşluğu, kişinin bilgisizlik ve korkularının esaretine karşı tasavvur yapılanmasının bir çabası olarak yukselmektedir. Ancak; guñumuzun duşyası her ne kadar ozguşluklerin arttığına, kıtalar arasındaki mesafenin azaldığına, kitle iletişim araçlarının hızla geliştiğine yonelik olumlu değişimlerden bahsetse de bireylerin giderek daha dar ve kuçuk yerlere hapsolmaya başladıklarından bahsetmemektedir. Kiřilerin yaşam alanlarının daralması, kendi içlerine atıklarının fazlaľařmasına ve iç duşnyalarının da daralmasına neden olmaktadır. Bu noktada gorsel sanatlar kişileri sıkışmış oldukları bu içsel ve dişsal yapıardan çıkarabilecek ve onlara kendilerini ifade edebilecekleri geniş alanlar sunabilen tek unsur olarak goruľmektedir (Kapitan, 2009). Belirtilenleri destekler nitelikte; Venable (2005: 51, 52) de, gorsel sanatlar tedavi tekniklerini, kendi toplumları ile kaynaşma/buťunleřme problemi

yaşayan kişilerin (hastaların), buldukları toplumla kaynaşmalarını/bütünleşmelerini sağlayacak patika yolları bulmalarına yardımcı olan temel bir aracı olarak nitelendirmektedir. Wexler (2005: 215) ise, kişisel ve toplumsal yalıtımın (izolasyonun) kişileri kendilerinden ve toplumdan uzaklaştırabildiğinden bahsetmekte ve görsel sanatlar tedavi tekniklerinin, bu kişilerin kendi içlerine yapacakları yolculukta ve toplumsal katılımı önemli bir yardımcı olabileceğine vurgu yapmaktadır. Konuyla ilgili olarak Orr (2002: 9, 10) da, kişinin çevresinde olup bitenleri, daha açık bir ifade ile kişiyi olumsuz etkileyen durumları, görsel sanatlar çalışmaları ile kişinin kontrol etmeyi başardığına vurgu yapmaktadır. Stuckey ve Nobel (2010: 254) ise, belirli toplumsal ve çevresel etmenlerin, görsel sanatlar ve sağlık alanları arasındaki ilişkiyi anlamlandırdıklarından dolayı; sanatsal yaratım ve uygulamayı, kişileri (hastaları) yönlendirmede temel yönlendirici olarak kullandıklarından bahsetmektedir.

3. Hastalar ve Engelliler İçin Görsel Sanatlar ve Tedavi

Görsel sanatlar tedavi çalışmaları, yıllardan beri yapıyor olmasına rağmen, ancak; 1991 yılından beri profesyonel bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Konuyla ilgili olarak; son yıllarda gerçekleştirilen sistematik ve kontrollü çalışmalarla görsel sanatlar ve sağlığın birleşiminin vakalar üzerindeki olumlu tedavisel etkilerinin ve yardımlarının, tartışmasız olarak ortaya konulduğu, açıkça görülmektedir (Stuckey ve Nobel, 2010: 255). Konuyu destekler nitelikte; Wexler (2002) ve Ulman (1987) da, görsel sanatların doğası gereği, bireylerin tedavisinde kullanılması gereken etkili bir alan olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Aynı şekilde; Stuckey ve Nobel (2010: 254) ise, görsel sanatlar ve sağlık alanının birleşimi olan görsel sanatlar tedavi alanının, yaratıcı tedavi alanı olarak nitelendirildiğinden bahsetmektedirler. Bu doğrultuda; 4 terapi alanının [müzik terapi (music engagement), görsel sanatlar terapi (visual arts therapy), hareket temelli yaratıcı anlatım (movement-based creative expression) ve dışavurumcu yazı (expressive writing)] etken olarak kullanıldığına vurgu yapmaktadırlar. Gregory (2002) ise, görsel sanatlar tedavinin, görsel sanatlar, yaratıcılık ve psikolojinin birbiri ile etkileşiminden ortaya çıktığından bahsetmektedir. Bununla birlikte; genelde sanat terapistleri ve yaratıcılık araştırmacılarının yaratıcılığı, bilme ve kavramaya ilişkin yapı, etkilenim, toplumsal yapı ve psikolojik alanlar üzerinden beslenen karmaşık bir

durum olarak gördüklerinden ve bunun yaratıcılık, kişi, oluşum (süreç) ve ürün (görsel sanatlar çalışması) gibi unsurları temel olarak içerdiğine değinmektedir. Bu doğrultuda; görsel sanatlar tedavi çalışmalarında da bu üç unsurun; hastanın kişisel meselelerini keşfetme ve anlamlaştırmada belirleyici olabildiğine vurgu yapmaktadır.

Görsel sanatların yaratıcı anlatımı destekleyen yapısı, fiziksel ve duygusal semptomların uygulamalar esnasında azalmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda; kişideki olumsuz duyguları azaltmakta olumlu duyguları ise artırmaktadır (Stuckey ve Nobel, 2010: 258). Genel olarak; sağlık problemi yaşayan kişiler, görsel sanatlar tedavi çalışmaları ile ilk kez karşılaştıklarında kendi sağlık problemlerinin kişilik yapılarına daha baskın geldiği görülmektedir. Ancak; bu tür sağlık problemi yaşayan kişilerin, kendi etkilenme durumları ve kendi kavramsal duygu yaratım uygulamasını, terapisel uygulama çalışması sürecinde ve sonrasında, daha etkili bir şekilde yaratıcı uygunluk içerisinde kullanabilmektedirler (Yorks ve Kasl, 2006).

Genel olarak görsel sanatlar tedavi, kişinin sağlık durumundaki değişiklikler (hastalanma) ile kişinin görsel sanatlara yönelik yaratıcı içerikli eylemlerini birbirine bağlamaktadır. Bu bağ ile kişi, sanatsal uğraş ile psiko-sosyal ve biyolojik görünürlüklerin bir bağını rahatlıkla kurabilmektedir. Gerçekleştirilen sanatsal uğraşlarda kişiler (hastalık), başkalarının bir şeyler yapmaya yönelik gerçekleştirdikleri çabaları gözlemleyebilmekte ve kendi ruh hallerini, duygularını ve diğer psikolojik durumlarını olumlu anlamda geliştirebilmektedirler (Stuckey ve Nobel, 2010: 254).

3.1. Görsel Sanatlar Tedavi: Görsel sanatlar tedavi, insan gelişimi, görsel sanatlar (çizim, boyama, heykel, ... vb. diğer sanat alanları), psikolojik danışma tekniklerini içeren yaratıcılık ve fizyoterapi alanlarını bütünleştiren bir alandır. Görsel sanatlar tedavi, çocuklar, ergenler, yetişkinler, orta yaşlılar, gruplar ve ailelerde kaygı, bunalım (depresyon) ve diğer zihinsel ve duygusal problemler ve hastalıklara ilişkin bulguları gözleme ve belirlemede, istismara (kötüye kullanmaya) dayalı durumlarda, bağımlılıklarda, aile ve akraba meselelerinde, kötüye kullanmalarda, ev-içi şiddette, hastalık veya engellilik koşullarına bağlı oluşan toplumsal ve duygusal zorluklarda, kayıplarda (birinin kaybı, ... vb.) ve travmalarda, fiziksel durumlarda, bilmeye ve idrak etmeye ilişkin durumlarda, nörolojik problemlerde, tıbbi hastalıklardan kaynaklanan

fizyo-sosyal (bedensel ve toplumsal durumlara dayalı) güçlüklerde kullanılmaktadır. Gelişmiş birçok ülkede birçok görsel sanatlar tedavi programı hastanelerde, kliniklerde, topluluk merkezlerinde, iyileştirme merkezlerinde, eğitim enstitülerinde, iş yerlerinde ve özel uygulama çevrelerinde yer almaktadır (American Art Therapy Association, 2009).

3.2. Hastalar ve Engellilerde Görsel Sanatlar Tedavi: Travma yaşamının ve hastane yatırmanın iç yüzünde, kişinin yaşadıklarının geleceğine etki etmeye başlaması yatmaktadır. Bu süreçte birçok hasta durumunu ret etme eğilimine girebilmektedir. Bu noktada oluşan savunmanın hedefi bir aile veya bakmakla yükümlü olunan kişiler değildir; hastanın kendi koşullarına özgü mantığına aykırı şekilde güvenliği sağlayan hastane aynı şekilde hasta üzerinde kaygı da oluşturabilmektedir. Bu noktada görsel sanatlar, hastaları hastanelerde, amaçlandırılmış etkinliklerle bağlayan iyileştirici bir rol oynamaktadır (Wexler, 2002: 339). Gerçekleştirilen görsel sanatlar tedavi çalışmaları, hastaların çalışmadan zevk almasına ve kendilerini güvende hissetmesine yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda; hastalar kendi potansiyellerini keşfetmede, uygulamada ve geliştirmede birçok yön bulabilmektedir (Dunn-Snow ve D'Amelio, 2000).

Görsel sanatlar, hastaların (kanser hastası, ... vb.) içinde bulunduğu zor durumu kelimelerle ifade edemedikleri koşullarda, başka bir yolla ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Bu durumdaki birçok vaka, geçmiş, bugün ve geleceği görsel sanatlar tedavisi ile anlamlandırmaktadır. Böylece; kanserin yaşantılarına girmesini ve onlara verdiği anlamı daha iyi netleştirebilmekte ve algılayabilmektedirler. Bu doğrultuda; hastalar, görsel sanatlar aracılığı ile hastalıklarının anlamada içsel bir yöntem geliştirmiş oluyorlar. Hastalar, hastalıklarını düşünerek çamura şekil verdiklerinde veya boyayı karıştırarak tuvale sürdüklerinde kendi hastalıklarını somutlaşmış şekilde karşılarında bulabiliyorlar ve hastalıkla yüzleşebiliyorlar. Sonuç itibarı ile; hastaların görsel sanatlar çalışması sırasında, kendi hastalıklarına yönelik yapmış oldukları bu sembolleştirme onların psikolojik açıdan güçlenmelerine ve durumla mücadele etmelerine yardımcı olmaktadır. Hastalıkla birlikte kişilerin yaşamış olduğu gelecek kaygısı, acı, uykusuzluk, rol kaybı, hareket kaybı, özgüvende azalma ve toplumsal ilişkilerde değişimler kişileri iç dünyalarına itmekte ve buldukları koşulları kelimelerle ifade edemez bir duruma sürükleyebilmektedir. Bu süreçte; görsel sanatlar, farklı birçok yapı içerisinde, kendi durumları ile özdeşleştirip bir ifade dili bulabilecekleri

birçok seçeneği hastalara sunabilmektedir. Bu doğrultuda; hastalar görsel sanatlar ile topluma katılabilmekte, koşulları ile mücadele edebilmekte ve başarıyı yakalayabilmektedirler. Her türlü hastalık sürecinde; görsel sanatlar; duygu ve düşüncelerin sembolikleştiği bir yöntem olarak hastaların yanında yer almaktadır (Stuckey ve Nobel, 2010: 257, 258).

Stuckey ve Nobel (2010: 258, 261), yapmış oldukları araştırmalarda, görsel sanatlarla ilgili yaratıcı uğraşların hasta kişilerin sağlık yapıları üzerinde olumlu etkisi olduğu yönünde bulgulara ulaştıklarını dile getirmektedirler. Stuckey ve Nobel, görsel sanatlar çalışmaları uygulamalarının yapıldığı bir hastane ortamında, çalışmaya katılan hastaların, hemşirelerin, teknisyenlerin ve psikiyatristlerin ifadelerine dayanarak bir takım incelemelerde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda; altı ay içerisinde görsel sanatlar çalışmalarının gerçekleştirildiği hastane ünitesinde olumlu bir atmosferin olduğu ve bunun o ortamda bulunan kişileri olumlu anlamda etkilediğinin gözlemlendiği ifade etmektedirler. Ayrıca; çalışmaya katılan hastaların kaliteli yaşam ölçülerinin geliştiği, depresyon ve kesin laboratuvar ve hemodiyaliz parametrelerinde ise gelişmeye yönelik sonuçların cesaretlendirici düzeyde artığının belirlendiğinden de bahsetmektedirler. Belirtilenleri destekler nitelikte; Walsh, Martin ve Schmidt (2004), kanser hastasına bakmakla yükümlü 40 hasta yakını ile yapılan bir araştırmada, bağımsız olarak çeşitlenebilen stres, kayđı durumu ve duygularını yaşayan kanser hastalarının, altı aylık bir görsel sanatlar çalışması uygulaması sonucunda streslerinde azalmanın, kayđı durumlarında düşüşün ve olumlu duygu durumlarında artışın olduğuna yönelik hasta yakınlarının görüş bildirdiklerini dile getirmektedirler. Aynı şekilde; Nainis, Paice, Ratner, Wirth, Lai ve Shott (2006), haftada bir gerçekleştirilen görsel sanatlar terapi uygulamalarının, kanser hastalarının ağrı ve diğer semptomlardan kaynaklanan rahatsızlıklarını azalttığına vurgu yapmaktadırlar. Gregory (2002) ise, terapi amaçlı görsel sanatlar çalışmalarında, verilen değer ve gerçekleştirilen yardımın, hem hastaya ulaşma hem de eser oluşturma adına çeşitlendirilerek fırsata dönüştürülebildiği anda, temel amaca ulaşılmış olacağına dikkat çekmektedir. Belirtilenler doğrultusunda; Wexler (2002: 345) ise, hastaların içsel yönleri ve kişiliklerinin keşfi konusunda yönlendirilerek görsel sanatlar çalışmalarını yapmalarının sağlanması gerektiğinden bahsetmektedir. Böylelikle hastaların kendi kişilik yapılarında, sağlık durumlarında ve davranışlarında olumlu bir değişiklik oluşabildiğine

değınmekte ve bu durumun, hastanın kendi duygu ve düşüncelerini, bedensel koşullarını kullanarak görsel sanatlar çalışmasına yansıtmasının bir sinerji oluşumuna neden olduğuna dikkat çekmektedir. Böylece; ortaya çıkan durumun, hastaların kendi terapilerini yönlendirmeye başlamalarının bir ilk adımı olarak görülebileceğine vurgu yapmaktadır.

Sonuç

Bu araştırma, görsel sanatlar ve tedavi kavramlarının tanımlamasının yapılması, tarihsel gelişim süreci içerisinde görsel sanatlar ve sağlık alanlarının birbiri ile olan bağı, toplumsal yapı içerisinde görsel sanatlar ve sağlık alanlarının kaynaşması, görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılması, görsel sanatların hastalar ve engellilere yönelik tedavi boyutunda kullanılması konularının ele alınarak değerlendirilmesi amacı ile gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla; görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılmasına yönelik çalışmalar yapmış araştırmacıların çalışmaları taranarak incelenmiştir. Bu doğrultuda; görsel sanatlar ve sağlık alanı arasındaki bağlantının ne olduğu, görsel sanatlar alanının tedavi amaçlı nasıl kullanılabildiği ve görsel sanatların hastalar ve engelliler üzerinde nasıl bir etkisi olduğu, araştırmacıların görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulgularından hareketle; toplum yapılanmaları içerisinde, görsel sanatlar ile sağlık alanı arasında, insanlık tarihinin başlangıcından beri önemli bir bağın olduğu ifade edilebilir. Bu doğrultuda; görsel sanatların tedavi boyutunda kullanılmasına yönelik mevcut geçmişin bilindiğinden daha eski olduğu da dile getirilebilir.

Yine araştırmanın bulgularından hareketle; görsel sanatların hastalar ve engellilere yönelik tedavi amaçlı kullanıldığından ve bu çalışmaların hastalar ve engelliler üzerinde olumlu anlamda etki ettiğinden söz edilebilir. Bununla birlikte; görsel sanatlar terapi şeklinde adlandırılan özel bir alanın, çağımız sağlık hizmetleri alanında alternatif tedavi yöntemleri arasında yer aldığı ve kullanıldığına da vurgu yapılabilir.

Kaynakça

American Art Therapy Association, About Art Therapy, 2009. (erişim) <http://www.arttherapy.org/aboutart.htm> 18 Mayıs 2010.

Artun, Erman, Türk Halk Kültüründe Hıdırellez, (erişim) http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_turk_halk_kulturu_nde_hidrellez.pdf 10 Ağustos 2010.

Azeemi, Khwaja Shamsuddin, Color Therapy, (erişim) <http://www.esnips.com/doc/24f43072-b981-4c7d-96fb-a24f74f00c5a/Color-Therapy> 12 Ağustos 2010.

Buber, Martin, Between man and man. London, England: Routledge & Kegan Paul, 1947.

Case, Caroline, Tessa Dalley, The Handbook of Art Therapy, England; London: Routledge, 1992.

Davies, Stephen, "First Art and Art's Definition", Southern Journal of Philosophy, Vol 35, The University of Memphis, Tennessee, Spring, 1997: 19-34

Dunn-Snow, Peggy, Georgette D'Amelio, "How Art Teachers Can Enhance Artmaking as a Therapeutic Experience: Art Therapy and Art Education", Art Education, Vol 53 (3), United States of America, 2000: 46-53.

Esaak, Shelley, Visual Arts, <http://dictionary.sensagent.com/visual+arts/en-en/> (erişim) 02 Mayıs 2010

Ganim, Barbara, Art and Healing: Using Expressive Art to Heal Your Body, Mind and Spirit, Three Rivers Press, United States of America: New York, 1999.

Gombrich, Ernst Hans, Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004

Goodman, Nelson, Languages of Art: An Approach to a Theory of Symbols, The Bobbs-Merrill Company, United States of America: Indianapolis, 1968.

Gregory, Diana, Creativity in Art Therapy Prime Mover or Silent Partner, the Degree of Doctor Philosophy, the Florida State University School of the Visual Arts, United States of America: Florida, 2002.

Henley, David R., "Expressive Art Therapy as Alternative Education; Devising a Therapeutic Curriculum", Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, Vol 14 (1), AATA, Inc., United States of America, 1997: 15-22.

Kapitan, Lynn, "The Art of Liberation: Carrying Forward an Artistic Legacy for Art Therapy", Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, Vol 26 (4), AATA, Inc., United States of America, 2009: 150-151.

Kivikas, Pekka, "Rock Paintings in Finland", Folklore; Electronic Journal of Folklore, Vol 18&19, the Folk Belief and Media Group of ELM, Finland 2001: 137-161, (erişim) <http://www.folklore.ee/folklore/vol18/finland.pdf> 11 Ağustos 2010.

Nainis, Nancy, Judith A. Paice, Julia Ratner, James H. Wirth, Jerry Lai, Susan Shott. "Relieving symptoms in cancer: innovative use of art therapy", *Journal of Pain and Symptom Management*, Vol 31 (2), Elsevier B.V. Company, February, 2006: 162-169.

Orr, Penelope P, "Exploring to September 11'th, 2001 Terrorist Attact Through an Expressive Mural Poject", *Art Education*, Vol 55 (2), United States of America, March, 2002: 6-10.

Rath, Arthur, *The Living Flame Lights Religious Faith*, United States of America: Cathedral Candle Campany, 2004.

Salderay, Bülent, *Türkiye'deki Zihin Engelliler İş Okullarında Görsel Sanatlar Dersinin Öğrencilerin Beceri, Davranış ve Meslek Eğitimindeki Katkısına Yönelik Öğretmen Görüşleri*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008

Stuckey, Heather L., Jeremy Nobel, "The Connection Between Art, Healing, and Public Health: A Review of Current Literature", *American Journal of Public Health*, Vol 100, Framing Health Matters, United States of America, February, 2010: 254-263.

Türk Dil Kurumu, *Büyük Türkçe Sözlük*, (erişim) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=tedavi&ayn=tam> 18 Mayıs 2010

Ulman, Elinor, "Introduction; Therapeutic Aspects of Art Education", *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, Vol 25 (5), AATA, Inc., United States of America, 1987: 111.

Venable, Bradford B., "At-Risk and In-Need: Reaching Juvenile Offenders Through Art", *Art Education*, Vol 58 (4), United States of America, July, 2005: 48-53.

Walsh Sheila M, Scott C, Martin, Lesley A. Schmidt, "Testing the Efficacy of a Creative-Arts Intervention With Family Caregivers of Patients with Cancer", *Journal of Nursing Scholarship*, Vol 36 (3), United States of America and Canada, 2004: 214-219.

Wexler, Alice, "Painting Their Way Out; Profil of Adolescent Art Practice at the Harlem Hospital Horizon Art Studio", *Studies in Art Education; A Journal of Issues and Research*, Vol 43 (4), National Art Education Association, United States of America, Summer, 2002: 339-353.

Wexler, Alice, "Identity Politics of Disability: The Other and the Secret Self", *The Journal of Social Theory in Art Education*, Vol 25, United States of America, 2005: 210-224.

Wix, Linney, "Aesthetic Empathy in Teaching Art to Children: The Work of Friedl Dicker-Brandeis in Terezin", *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, Vol 26 (4), AATA, Inc., United States of America, 2009: 152-158

Yorks, Lyle, Elizabeth Kasl, "I Know More Than I Can Say: a Taxonomy for Using Expressive Ways of Knowing to Foster Transformative Learning", *Journal Transformative Education*, Vol 4 (1), United States of America and UK: London, January